

M. K. Dziewanowski: Joseph Piłsudski. A European Federalist, 1918–22. Hoover Institution Press. Stanford, California. 1969. 379 s. \$ 8.70.

Forf. er professor i russisk og østeuropæisk historie i USA og har i 1959 skrevet det hidtil bedste værk om det polske kommunistparti. I denne bog har han taget et helt andet emne op, nemlig problemet om Piłsudskis østpolitik i hans første periode som statschef 1918–22. Emnet er meget centralt ved en debat om Piłsudskis udenrigspolitiske opfattelse. Allerede i samtiden opstod i Polen meget skarpe politiske meningsudvekslinger herom, og de går igen i den senere historiske litteratur.

Forf.s grundsynspunkt antydes allerede i undertitlen, idet han gennemgående er sympatisk over for Piłsudskis erklærede politik, hvorfor han kan karakterisere ham som en europæisk føderalist. Forf.s fremstilling bliver derved et modstykke til den seneste polske fremstilling, J. Lewandowski: *Federalizm Litwa i Białorus w polityce obozu Belwederskiego, 1918–20.* Warszawa 1962, der fordømmer Piłsudskis forsøg på at opsplitte Rusland, hans samarbejde med de polske godsejere i østområderne og hans protyske indstilling. For Lewandowski, hvis bog forf. afviser i litteraturlisten, er alle Piłsudskis erklæringer om føderalisme blot en kynisk metode til at maskere annekstionsplanerne. Uenigheden mellem de to retninger inden for opfattelsen af Piłsudskis østpolitik skyldes således også et vigtigt metodisk problem: hvorledes skal Piłsudskis taler og erklæringer forstås? Skal man i højere grad se på hans handlinger end hans – mulige? – hensigter? En løsning af dette fortolkningsproblem vanskeliggøres af det forhold som forf. også fremhæver, at Piłsudski meget sjældent har efterladt sig fortrolige, interne skrivelser, der kunne vise os mere om baggrunden for hans offentlige udtalelser. Forf. har imidlertid som en af de første udnyttet den meget righoldige samling af dokumenter fra Piłsudski og hans medarbejdere, der nu findes i Piłsudski Arkivet i New York. Ved hjælp af amerikanske arkiver har han også kunnet øge vor viden om Piłsudskis forestillinger via gesandtskabsindberetninger. Forf. har ikke kunnet nå at benytte engelske arkiver, der kunne have givet ham et lignende materiale, og iøvrigt have forhindret en gentagelse af den påstand, der ofte fremsættes af polske historikere, nemlig at Foreign Office var dårligt informeret om østeuropæiske forhold og om Polen. FO var i hvert fald 1918–1919 forbløffende velorienteret om polske forhold, men embedsmændene og mange ledende engelske politikere var oftest uenige med de polske politikere – men det er noget andet end uvidenhed.

Forf. har med denne bog for første gang på et vestligt sprog givet en samlet fremstilling af dette problem og dermed gjort et vanskeligt tilgængeligt stof kendt for en vestlig læserkreds, bl. a. ved en udførlig beskrivelse af de litauiske, hviderussiske og ukrainske nationalbevægelseres historie fra det 19. årh.

Grundsynspunktet i bogen er i høj grad diskutabelt. Forf. bruger begrebet føderalist samtidig med, at han flere gange med rette gør opmærksom på, at Piłsudski hverken var teoretiker eller ideolog, men en udpræget pragmatiker. Denne konstatering burde have manet til forsigtighed. Men forf. fortolker hver gang Piłsudskis udtalelser efter deres pålydende – undtagen hvor de går imod hans opfattelse. Karakteristisk i den henseende er forf.s ikke ovebevisende bagatellisering af et ofte citeret Piłsudski-brev fra 1919, om at han helst forhand-

lede med en revolver i lommen (s. 131). Udtalelser i samme retning afvises med, at det blot var kyniske ord i depressive stunder (s. 353)! Forf., der i høj grad kommer ind på de polske forudsætninger for føderalisme-ideer, har ikke set, at der også var en sammenhæng med den internationale situations krav om folkenes selvbestemmelsesret. Selv Tyskland måtte i løbet af første verdenskrig ændre sin sprogbrug og betegne annektion som autonomi.

Forf. kunne således have været mere kritisk over for sin »helt« uden af den grund at havne i den modsatte groft (som Lewandowski). Han kunne også have brugt Piłsudski Arkivet bedre, f. eks. belyses Piłsudskis moderate holdning angående krav i Østgalizien helt klart, så forf.s mange forbehold og anvendelse af senere og tvivlsomme kilder er overflødige (s. 119, s. 245–246).

Kay Lundgreen-Nielsen

Harald von Riekhoff: German-Polish Relations, 1918–1933. Baltimore & London. Johns Hopkins Press, 1971. 421 s. £ 7,15 (\$ 15).

På et tidspunkt hvor det politiske forhold mellem Polen og Vesttyskland begyndte at antage mere normale former, udkom forf.s bog, der handler om en fase i de polsk-tyske relationer, der ligesom tiden efter 1949 var kendetegnet af et meget anspændt forhold. Forf. der er uddannet i "political science" i Yale og nu virker i Canada, har skrevet en meget grundig bog på basis af tysk, polsk, engelsk og amerikansk materiale. Hovedvægten ligger dog på de tyske kilder, hvilket ofte giver bogen en skævhed i fremstillingen og især et spinkelt og diskutabelt grundlag for bedømmelsen af den polske politik. Forf. viser – som Kimmich i dennes bog fra 1968 om den tyske politik og Danzig, se Hist. Tidsskr. 12. række, Bd. V. H. 2, s. 558 f. – hvorledes Weimarrepublikkens udenrigspolitik systematisk fastholdt en politik, der gik ud på en revision af Versaillestraktatens bestemmelser om den tyske østgrænse. Vi føres igennem mange og lange forhandlinger, snart om handel, snart om minoritetsforhold, optantproblemer, spørgsmål om afvikling af tysk ejendom i Polen m.v., alt sammen ting, der udgjorde den diplomatiske dagligdag i det polsk-tyske forhold, men forf. har – måske skolet hertil ved sin uddannelse? – en god evne til at runde den detaljerede skildring af med små prægnante konklusioner, således at hovedlinjen ikke går tabt.

Hovedsynspunktet er, at den tyske politik i dette tidsrum og i dette problem var negativ, blind og fyldt med illusioner om muligheden for virkeliggørelse. Ethvert forsøg på et bedre forhold, bl.a. med grundlag i aftaler på en række mindre, »upolitiske« felter, blev ødelagt, fordi den tyske udenrigsledelse aldrig opgav det overordnede mål, der hed revision af østgrænsen, selv om den måtte erkende, at det ikke kunne opnås uden brug af magt – som Tyskland ikke havde på dette tidspunkt. Forf. karakteriserer denne politik som en Don Quixote-politik under de givne internationale forhold i 1920'erne. Der ved kommer han i modsætning til Chr. Höljte: Die Weimarer Republik und das Ostlocarno-Problem, 1910–34. Würzburg, 1958, der retter sin kritik mod England og Frankrig, der ikke i tide forstod at give indrømmelser i øst til G.